

Integrált gyümölcs- és szőlőtermesztés célprogram tapasztalatai a gyöngyösi kistérségben

Experiences about the integrated fruit and grape cultivation target programme in the micro-region of Gyöngyös

Gonda Cecília, Szűcs Antónia, Ambrus Andrea, Tóth Sebestyén

INFO

Received 10 Oct. 2011
Accepted 31 Oct. 2011
Available on-line 28 Nov. 2011
Responsible Editor: K. Rajkai

Keywords:

agricultural-environmental programme, the integrated fruit and grape cultivation target programme

ABSTRACT

The most popular target programme of the agricultural-environmental programme advertised by the New Hungary Rural Development Programme in the period between 2010-2014 was the integrated fruit and grape cultivation target programme in the micro-region of Gyöngyös. In the course of our research we were curious how the farms were prepared for it (professional knowledge, technology etc.) whether they were able to adapt to the rules and at the same time how it could take effect on the financial positions of the farms.

INFO

Beérkezés 2011 Okt. 10.
Elfogadás 2011 Okt. 31.
On-line elérés 2011 Nov. 28.
Felelős szerkesztő: Rajkai K

Kulcsszavak:

Agrár-környezetgazdálkodási program, integrált gyümölcs- és szőlőtermesztés célprogram

ÖSSZEFOGLALÓ

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) által meghirdetett agrár-környezetgazdálkodási program legnépszerűbb célprogramja a 2010-2014 közötti időszakban, a Gyöngyösi kistérségben az integrált gyümölcs- és szőlőtermesztés célprogram volt. Kutatásunk során arra voltunk kíváncsiak, hogy az adott gazdaságok milyen szinten voltak erre felkészülve (szakmai ismeretek, technológia stb.), tudtak-e alkalmazkodni a szabályokhoz valamint hogyan hatott ez a gazdaságok pénzügyi helyzetére.

1. Bevezetés

A mezőgazdasági termelés során számos környezeti elem állapotára jelentős hatással vagyunk, úgymint a talajra, a vízbázisokra, a levegőre. Éppen ezért, a mai mezőgazdasági termelés egyik fontos feladata a hatékonyság növelése oly módon, hogy a környezetállapotban további romlás ne következzen be (61/2009 FVM rendelet).

Az Agrár-környezetgazdálkodási (AKG) támogatások érdeke a különböző termőhelyek adottságainak megfelelő, ahhoz igazodó fenntartható mezőgazdasági földhasználat kialakítása. Az előírt kötelezettségvállalások alapján felmerülő többletköltségek és kieső jövedelem ellentételezésére kidolgoztak egy kompenzációs rendszert vissza nem térítendő területalapú támogatási rendszer keretében.

A célprogram négy fő területre tagolódik:

- a) szántóföldi agrár-környezetgazdálkodási célprogram csoport;
- b) gyepgazdálkodási agrár-környezetgazdálkodási célprogram csoport;
- c) ültetvényekre vonatkozó agrár-környezetgazdálkodási célprogram csoport;
- d) vizes élőhely földhasználatához kapcsolódó agrár-környezetgazdálkodási célprogram csoport.

Az AKG támogatás célja a 61/2009 FVM rendelet szerint a mezőgazdasági termelés során nem szakszerűen felhasznált kemikáliából eredő kedvezőtlen környezeti hatások csökkentése, a talaj állapotának védelme és javítása, az élelmiszerbiztonság segítése, valamint a biodiverzitás fenntartásához, illetve növeléséhez való hozzájárulás, a fenntartható mezőgazdasági gyakorlat kialakítása mellett.

A támogatás nem jár alanyi jogon. A célprogramhoz való csatlakozás esetén a gazdák 5 évre vállalnak kötelezettséget, amelyek betartását az MVH szigorúan ellenőrzi, illetve a monitoring során tapasztalt hiányosságok esetén szankciókat érvényesít (Ambrus et al. 2010). Nagyon sok gazdálkodó az elnyert forrást extra profítként könyvelte el és kevés figyelmet fordított a követelmények megvalósítására. Ez a jövőben a tovább szigorodó ellenőrzések miatt nem lesz járható út.

A kötelezettségek, esetleges többletberuházások a vállalkozás pénzügyi helyzetére negatív hatással is lehetnek, ezért fontos, hogy a termelők gazdaságuk adottságait megfelelően értékeljék. Mivel az átlagos hektáronkénti támogatási összeg meghatározott, a célprogram gazdasági megítélése változik a termények értékesítési árától függően.

2. Anyag és módszer

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) 2010-2014 közötti időszakban második alkalommal hirdette meg az agrár-környezetgazdálkodási programot.

Kutatásaink során vizsgáljuk a termőhelyeknek megfelelően termesztendő növényeket, azok termesztéstechnológiáját környezetvédelmi, valamint beruházás-szükségleti szempontból egyaránt, további szaktanácsadás céljából. Ahhoz, hogy megfelelő szaktanácsadást adhassunk, szükségesnek tartottuk felmérni, hogy a gazdálkodók milyen szinten tudtak alkalmazkodni az általuk választott célprogram követelményeihez, valamint ez milyen hatással van a gazdaságukra. Célunk volt továbbá megismerni a későbbi terveiket a programmal kapcsolatban egy esetleges újbóli meghirdetés során.

Ennek megfelelően, jelen tanulmányunkban a Gyöngyösi kistérségen található, agrár-környezetgazdálkodási programban résztvevő 113 gazdaságot elemző kérdőíves felmérésünk eredményeit mutatjuk be, melyet 2011 szeptemberében végeztük el. Gyorsaságát és sikerességét az éppen aktuális idénymunkák (szüret) nehezítették, ezért különböző módszereket kellett alkalmaznunk a minél pontosabb eredmények elérése érdekében. A lekérdezést személyes-, és telefonos megkeresés, valamint, e-mail küldése által értük el, 5 százalékos szignifikanciaszint mellett. A kapott adatsorok relatív gyakoriságát vizsgáltuk Microsoft Excel használatával, majd néhányat ábrázoltunk.

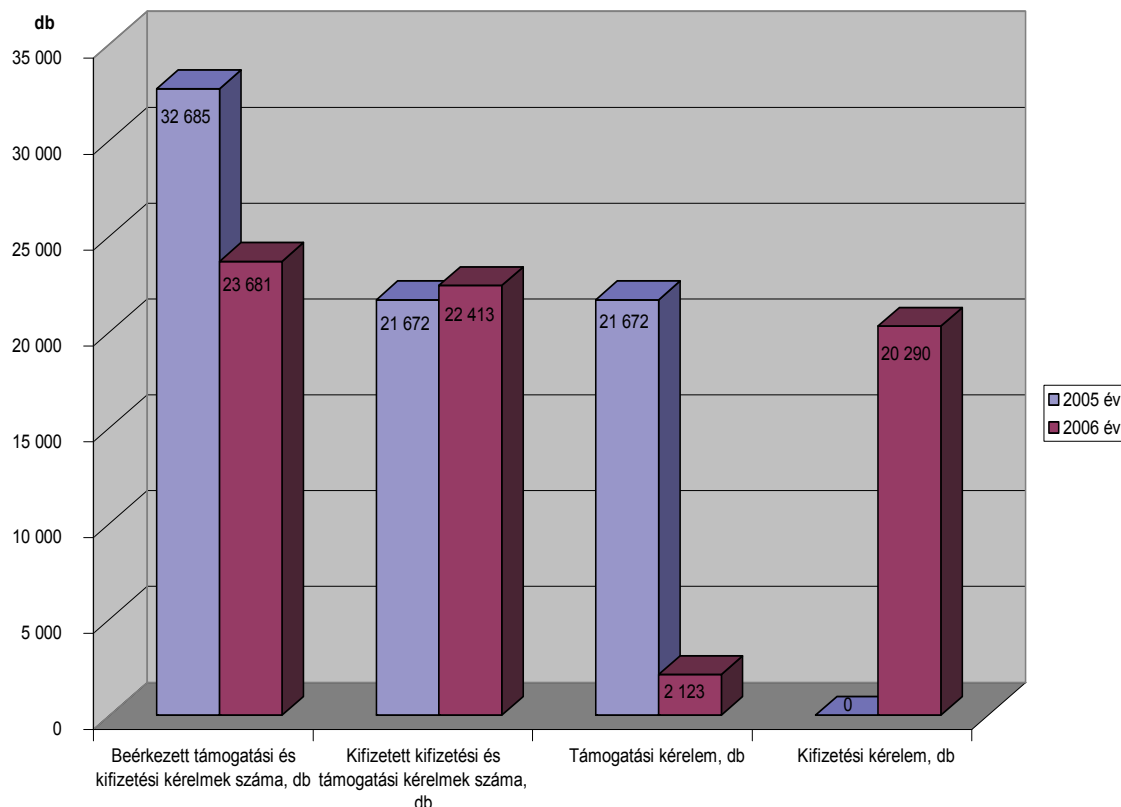
A vizsgálatba bevont Gyöngyösi kistérség, amely az Alföld és az Északi-középhegység határán fekszik, jellemzően szőlőtermesztő vidék. A természettség északi határán helyezkedik el és ez az ízék, zamatok, a beltartalmi érték kialakulásában kedvezően hat. Az ország 22 borvidéke közül a Mátrai Történelmi Borvidékhez tartozik, amelyet a területi nagysága alapján a legnagyobbak közé sorolnak, több mint 7000 hektárnyi nyilvántartott szőlő ültetvényével.

3. Az AKG célprogram sikeressége és tapasztalatai az elmúlt években

Az első agrár-környezetgazdálkodási program intézkedései sikeresnek bizonyultak, melynek okai leginkább az intenzív kommunikációs kampányban, a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Programban szerzett tapasztalatokban, illetve a kedvező támogatási összegekben lelhetőek fel.

A 2004-ben beérkezett támogatási kérelmek a rendelkezésre álló évi keretösszeg négyszeresét tették ki, ezért a következő két évben, 2005-ben és 2006-ban nem volt lehetőség újabb kérelmek benyújtására. A 2004. évi kérelmek feldolgozásának elindítására csak 2005-ben került sor. Az első kifizetéseket csak 2005 októberében teljesítették. Ennek oka, hogy a nagyszámú kérelmek feldolgozása és a kifizetés feltételrendszerének ellenőrzése hosszadalmas munkának bizonyult, mivel ez nagy adminisztrációs terhet rótt az Irányító Hatóságra.

Az 1. ábra a 2005 és 2006 években beérkezett, kifizetési és támogatási kérelmek számát mutatja. Az ábrából látható, hogy 2005-ben 32.685 db kérelem érkezett, amiből a befogadott kifizetett kifizetési és támogatási kérelmek száma 21.672 db. 2006 évben a beérkezett kifizetési kérelmek száma 22.413 db.

1. ábra. Beérkezett támogatási és kifizetési kérelmek száma az agrár-környezetgazdálkodás intézkedések során 2005, 2006 évben

Forrás: Saját szerkesztés

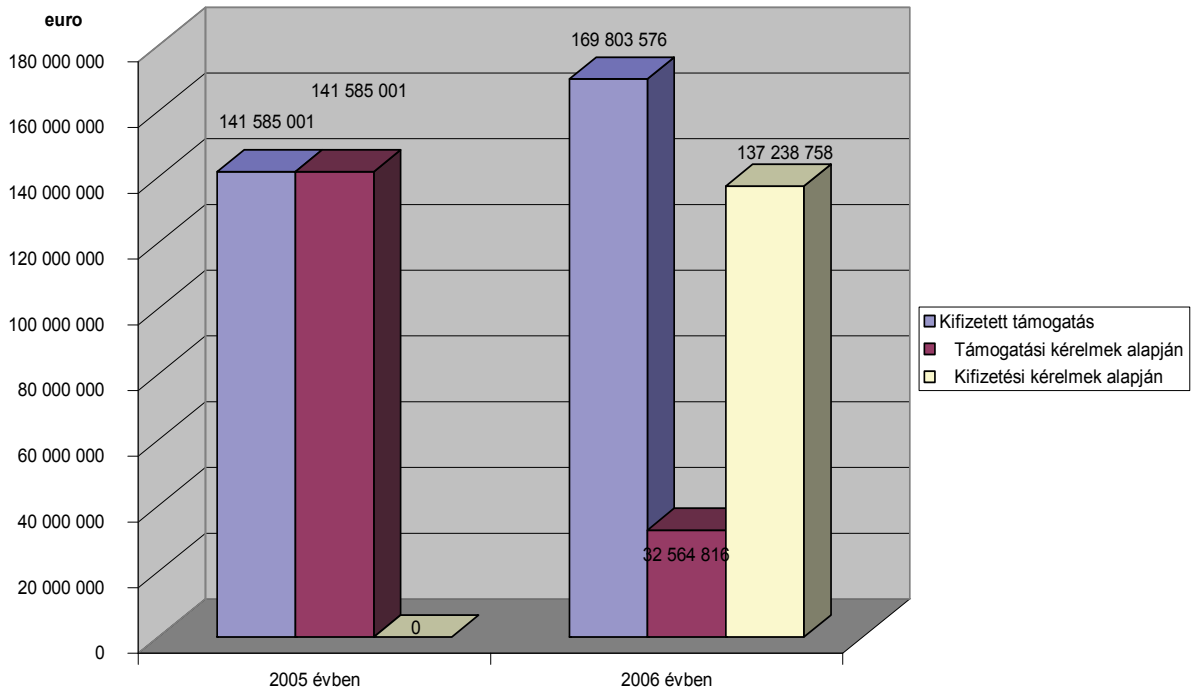
68 kérelmező visszavonta igényét, 216 kérelem pedig elutasításra került, melynek legfőbb okai a következők voltak:

- célprogram pontrendszer alapján pusztán növénytermesztéssel foglalkozó gazdaságok nem élveztek prioritást;
- a támogatási határozaton szereplőnél legalább 20 százalékkal kevesebb területre kért támogatást;
- gyepterülethez nem elegendő állatlétszám (0,2 ÁE/ha feltétel);
- helyszíni ellenőrzések során szabálytalanságokba való ütközés.

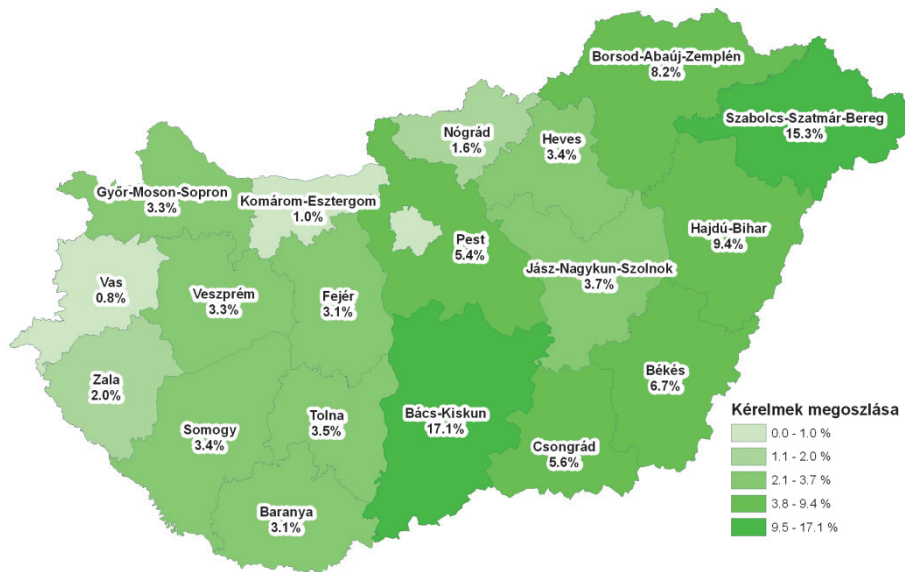
A 2007-es évre toldott 2 679 db kifizetési kérelem bírálata, ezt követően a támogatottak kifizetése, majd a 428 db jóváhagyott kifizetés megkezdése. (NVT Jelentés, 2006). Ennek okai:

- a részleges visszavonások magas száma
- a kötelezettség átruházások magas száma
- az instabil birtokszerkezet, valamint a pontatlan nyilvántartás számos esetben plusz feladattal terhelte az MVH-t.

A 2. ábrán a kifizetett támogatások láthatók. Megállapítható, hogy 2005-ben 141.585.001 euro, 2006-ban pedig 169.803.574 euro került kifizetésre.

2. ábra. Kifizetett támogatások az agrár-környezetgazdálkodás intézkedések során 2005, 2006 évben
Forrás: Saját szerkesztés

3. ábra. A 2006-ban kifizetett támogatási összeg megyei eloszlása

Forrás: MVH

A 3. ábra alapján elmondható, hogy a legnagyobb támogatási összeg Bács-Kiskun megyében lett (17,1%) kifizetve, ezt követte Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 15,3 százalékkal. A legkevesebb támogatási összeg kifizetésére Vas megyében (0,8%) került sor. Heves-megyében a teljes támogatási összeg mindösszesen 3,4 százaléka került kifizetésre.

Ezt támasztja alá a 4. ábra, miszerint a Dél-Aföldi és az Észak-Aföldi Régiók területén került kifizetésre a támogatási kérelmek több mint fele, összesen 59 százaléka. Ez a jelentős mértékű szántóföldi célprogram csoportos pályázatokkal magyarázható.

4. ábra. A 2006-ban kifizetett támogatási összeg regionális eloszlása

Forrás: Saját szerkesztés NVT Jelentés, 2006 alapján

Az AKG program második időszakában az integrált szántóföldi növénytermesztési célprogram adja a legnagyobb lefedettséget (1. melléklet). Ezt követi az extenzív gyepgazdálkodási célprogram. Jelentős terület képviselnek az élőhely-fejlesztési, valamint az integrált gyümölcs és szőlőtermesztési célprogramok.

Ebben az időszakban, Heves megyében összesen 1325 kérelmet fogadtak el (Heves Megyei Agrárkamara). Ezt az 1. táblázat szemlélteti. A célprogramok területméretének arányai hasonlóak az országos adatokhoz. Ugyanakkor több célprogramra esetében nem érkezett be kérelem, amely a mezőgazdasági termelés szerkezetének sajátosságaiból adódik.

1. táblázat. Agrár- környezet gazdálkodási programra benyújtott kérelmek száma, és a kérelmeken szereplő területméretek megoszlása célprogramonként, Heves megyében (2010-2014)

Célprogram megnevezése	Benyújtott kérelmek száma (Heves megye)	Terület (ha) (Heves megye)
AA) Integrált szántóföldi növénytermesztési célprogram	432	39.704,15
BA) Extenzív gyepgazdálkodási célprogram	68	3.481,67
BB) Ökológiai gyepgazdálkodási célprogram	9	1.579,73
BC1) Gyepgazdálkodás túzok élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	54	3.318,78
BC2) Gyepgazdálkodás élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	12	630,08
BD1) Környezetvédelmi célú gyeptelepítés célprogram	10	201,90
BD2) Természetvédelmi célú gyeptelepítés célprogram	2	40,64
CA) Integrált gyümölcs és szőlőtermesztés célprogram	471	5.530,62
CB) Ökológiai gyümölcs és szőlőtermesztés célprogram	18	220,69
CC) Hagyományos gyümölcsstermesztés célprogram	4	98,45
DA) Nádgazdálkodás célprogram	0	0,00
AB) Tanyás gazdálkodás célprogram	0	0,00
DB) Természetes vizes élőhelyek mocsarak, zsombékok, sásos területek gondozása célprogram	0	0,00
DC) Vizes élőhelyek létrehozása és kezelése célprogram	0	0,00
AC) Ökológiai szántóföldi növénytermesztési célprogram	21	2.343,21
AD1) Szántóföldi növénytermesztés túzok élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	163	13.646,74
AD2) Szántóföldi növénytermesztés vadlúd- és daruvédelmi előírásokkal célprogram	0	0,00
AD3) Szántóföldi növénytermesztés madár- és apróvad élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	41	1.747,84
AD4) Szántóföldi növénytermesztés kék vércse élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	9	183,55
AE1) Vízérózió elleni célprogram	11	340,18
AE2) Szélerózió elleni célprogram	0	0,00
Összesen:	1325	73.068,23

Forrás: Saját szerkesztés Heves Megyei Agrárkamara adatai alapján

4. Eredmények

A Gyöngyösi kistérségben, az agrár- környezetgazdálkodási programba résztvevő gazdálkodók közül a kérdőívet kitöltők 91 százaléka az integrált gyümölcs- és szőlőtermesztés célprogramot választotta. A célprogramon belül is a szőlőtermesztők aránya kimagasló, 75 százalék. A program résztvevői 67 százalékos arányban férfiak, akiknek közel 80 százaléka több mint 10 éve foglalkozik mezőgazdasággal.

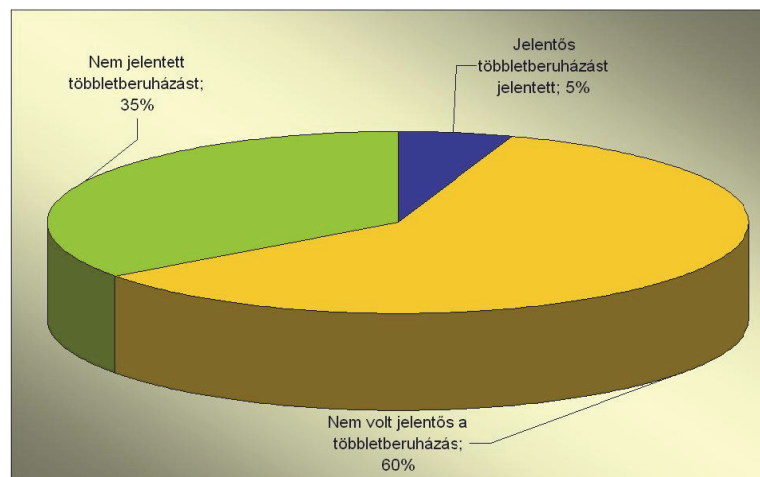
A szigorú előírásokra való tekintettel kíváncsiak voltunk a válaszadók megelégedettségére, ezért megkérdeztük, hogy „Pályázott-e az AKG programban? Ha igen, melyikben?“, valamint „Pályázná-e legközelebb az AKG célprogramok közül valamelyikre?“. A kérdőívet kitöltők 24 százaléka az előző időszakban is részt vett a programban és 89 százalékban újabb meghirdetés esetén ismét vállalnák a kötelezettségeket. Azok számára, akik elzárkóznak a további ilyen irányú gazdálkodástól, a legjelentősebb problémát a bonyolult bürokratikus kötelezettségek jelentik.

A válaszadók jelentős része rendelkezik megfelelő szakmai ismeretekkel. A válaszadók iskolai végzettsége is alapvetően erre mutat rá (középfokú szakirányú végzettséggel rendelkezők- 32 %, felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkezők- 47 %). A megkérdezettek fele (50,5 %) főállásúként foglalkozik mezőgazdasággal. További 21,8 százalékuk munkaidőn túl, szabadidejükben, 20,7 százalékuk nyugdíjasként és 7 százalékuk részmunkaidőben.

A szigorú előírások miatt szőlő ültetvénycsoportba tartozó fajok esetén 486 euró/ha-nak megfelelő forintösszeg a támogatás mértéke a 2009-2014-es években. Vizsgálataink során erre vonatkozóan is végeztünk felméréseket. Kíváncsiak voltunk, hogy milyen hatással volt a beruházásokra, mennyi többletköltséget jelentett a program, valamint elegendőnek találták-e a kompenzációs támogatás mértékét, befolyásolta-e a jövedelmezőséget.

A válaszok alapján megállapíthatjuk, hogy a programmal vállalt kötelezettségek nem jelentettek jelentős többletberuházást a megkérdezettek 60 százaléka számára (5. ábra). Ez esetben 30 százalék alatti az ilyen irányú kiadás. Ez a szakmai ismereteikre vezethető vissza, tehát alapvetően a programba történő belépésüket megelőzően is a Helyes Gazdálkodási Gyakorlat szabályainak megfelelően gazdálkodtak.

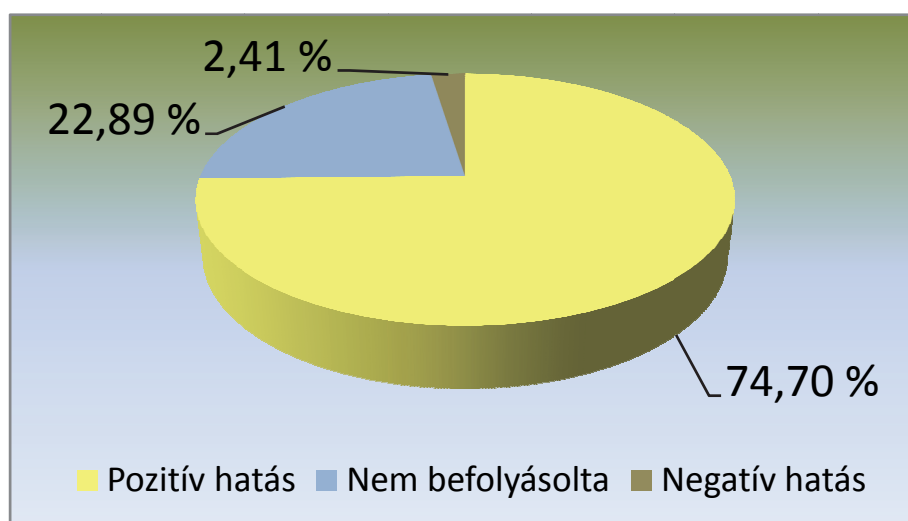
A gazdálkodásuk adózási formája közel 70 százalékban östermelő, valamint családi gazdálkodó, amely az adózási kedvezményekkel magyarázható.

5. ábra. Az agrár-környezetgazdálkodás célprogram hatása a beruházásokra 2010-2014-es időszakban, a Gyöngyösi kistérségben megkérdezettek válaszai alapján

Forrás: Saját szerkesztés

A tevékenységük jövedelmezőségét közel 75 százalékban pozitívan befolyásolta a programba történő belépés, 23 százalékban nem befolyásolta és mindössze 2,41 százalék tapasztalt negatív hatást (6. ábra).

6. ábra. Az Agrár-környezetgazdálkodás célprogram hatása a gazdaságok jövedelmezőségére 2010-2014-es időszakban, a Gyöngyösi kistérségben megkérdezettek válaszai alapján

Forrás: Saját szerkesztés

5. Következtetések, javaslatok

A tanulmány alapján megállapítható, hogy a Gyöngyösi kistérségben, a szőlő- és gyümölcsstermesztő gazdálkodók számára az agrár-környezetgazdálkodási programban való részvétel pozitív eredményű volt. Annak ellenére, hogy a gazdálkodás csak szigorú szabályok között volt végezhető, a beruházások összegét nem emelte meg jelentős mértékben és a tevékenységük jövedelmezőségét sem befolyásolta negatívan.

Ez a pozitív eredmény különböző okokra vezethető vissza. A használható növényvédőszer korlátozásával szemben segítséget nyújt, hogy az év elején a hegyközségek szervezésében a különböző növényvédőszer-értékesítő csoportok előadásokat és szaktanácsadást nyújtanak, valamint konkrét növényvédőszer-csomagok értékesítésével keresik fel a gazdálkodókat. A helyi nagyobb üzemek előrejelzéseinek köszönhetően elektronikusan folyamatosan tájékoztatva vannak a lehetséges növénybetegségekről, akár fenológiai fázisoknak megfelelően is. Így a szaktanácsadások megfelelő igénybevétele mellett nem fenyegeti a gazdálkodókat a termés kiesés veszélye.

Az Agrárkamara igyekszik a folyamatosan változó jogszabályokkal és pályázati lehetőségekkel lépést tartani, valamint ennek megfelelően a gazdálkodókat tájékoztatni. Az Agrárkamara tagjai számára segítenek a költségileg és szakmailag is megfelelő szolgáltatók felkeresésében, kapcsolattartásban kötelezettségeik teljesítése érdekében (talajmintavétel, madárodú beszerzés, stb.)

Rendszeresen szerveznek adózási és munkaügyi kérdésekben tájékoztatókat, szakmailag elfogadott előadók meghívásával, ugyanakkor, mint ahogy az az elégedettségi szint vizsgálatánál kiderült mindössze az elméleti tájékoztatás nem elegendő. Azok a gazdálkodók, akik nem szeretnének részt venni az agrár-környezetgazdálkodási programban a jövőben, a bonyolult bürokratikus kötelezettségekre panaszkodtak. Ebben az esetben szükséges lenne a személyekre szabott konzultáció lehetőségének megteremtése. Továbbá az elmúlt időszak ellenőrzések során tapasztalt hiányosság kiküszöbölése miatt is fontos szempont, ami szintén egyéni segítségnyújtással valósítható meg.

Hivatkozások

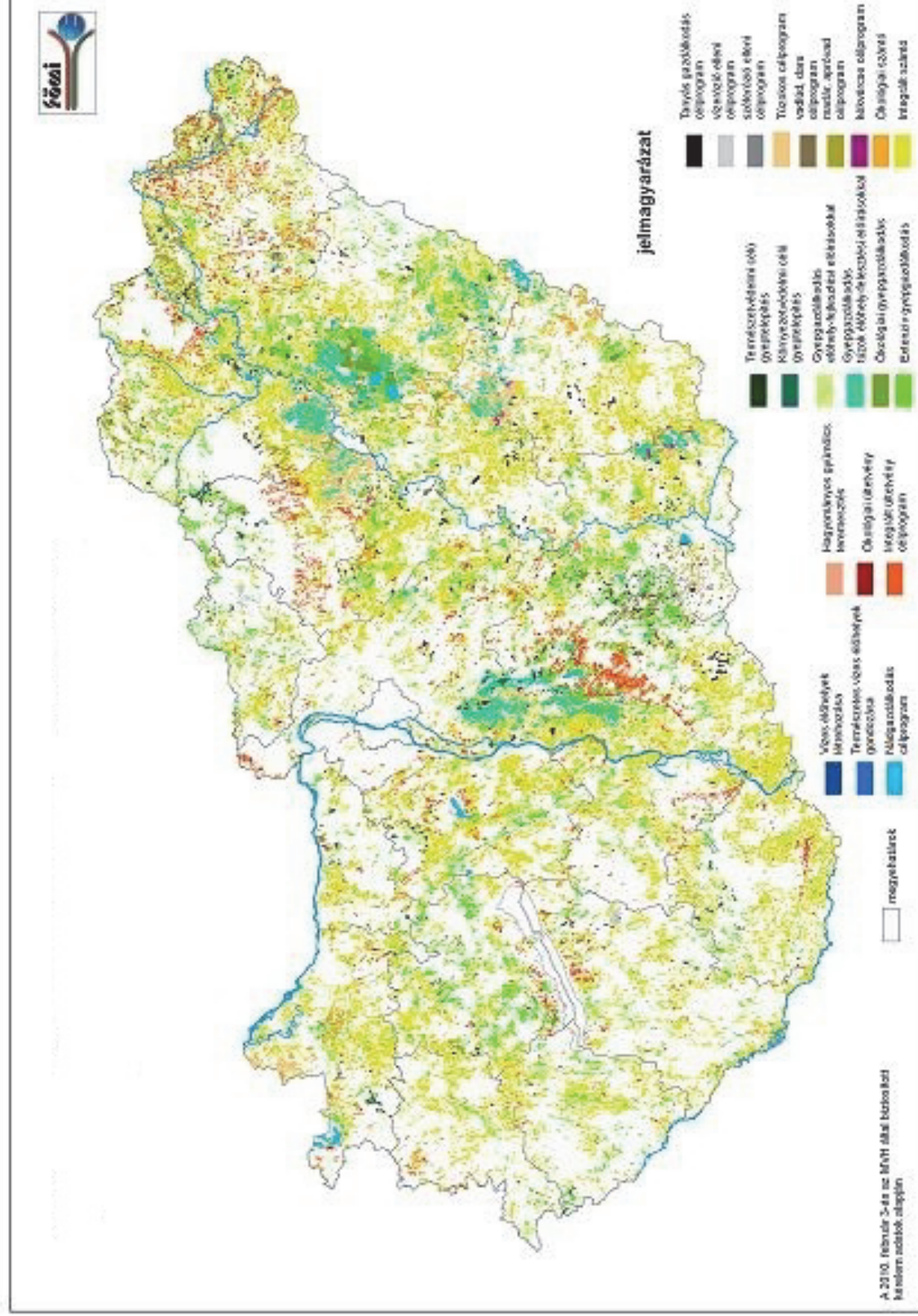
Ambrus A. – Lénárt Cs. – Nagyné Demeter D. (2010): Az AKG Integrált szántóföldi növénytermesztési célprogramban való részvétel hatása a gazdaságok jövedelmezőségére. In: Dömsödi J. (szerk.) Birtokpolitika – Földkérdés – Vidékfejlesztés országos konferencia előadásainak összefoglalója, Székesfehérvár, ISBN 978-963-9883-64-2, 131-133 p.

61/2009 FVM Rendelet

NVT Jelentés, 2006

www.mvh.gov.hu

www.hemak.hu

1. melléklet. Agrár-környezetgazdálkodási célprogramokban nyertes területek eloszlása 2010-2014 közötti időszakban Magyarországon

Forrás: MVH